

УДК 316.334.3:321.7

Оригинални
научни рад

Српска политичка мисао
број 2/2012.
год. 19. vol. 36.
стр. 59-73.

Миша Стојадиновић

Институт за политичке студије, Београд

Јелена Тодоровић

Институт за политичке студије, Београд

ИЗАЗОВИ РАЗВОЈА ДЕМОКРАТСКИХ КАПАЦИТЕТА ПОЛИТИЧКИХ ИНСТИТУЦИЈА У САВРЕМЕНОМ ДРУШТВУ*

Сажетак

Демократија је као облик владавине прихваћена широм света. Оно што се намеће као проблем је то што се демократија веома често идеализује и идеологизује. Данас велики број друштава тврди за себе да су демократска. Међутим, поставља се питање да ли у њима постоји демократија у свом формалном или суштинском облику. Због тога је потребно прићи проучавању феномена демократије на један критички начин уз стална преиспитивања демократских капацитета политичких институција свих земаља. Аутори се у свом раду баве изазовима развоја демократских капацитета у савременом друштву. У том смислу овај рад је подељен на два дела. У првом делу аутори критички анализирају феномен демократије у контексту савременог друштва. У другом делу се разматрају услови које је потребно испунити да би се омогућила изградња савремене демократске државе.

Кључне речи: демократија, демократски капацитети, демократске институције, држава, савремено друштво.

---

* Овај рад је настао у оквиру пројекта бр. 179009, који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

Демократија спада у ред појмова који се веома често идеализују и идеологизују. Овде се нарочито мисли на злоупотребу овог појма од стране политичких елита, или боље речено псеудоелита, које су према својим изјавама спремне да ураде све зарад остварења демократије у друштву, док им у пракси *лични интерес служи као звезда водиља*. На овај начин демократија постаје ништа више до средства за остваривање личних и политичких интереса. Према демократији, као једном од могућих уређења државне власти, треба имати један критички однос и не треба је сматрати као нешто што се само по себи подразумева и што ће само од себе настати. Овде нарочито подвлачимо да је демократија само један од многих других облика државне власти који не треба идеализовати, већ пре свега реализовати. Да би се демократија остварила и у пракси, како то Роберт Дал [Robert Dahl] каже, потребан је *неуобичајен склоп повољних услова*, у које он убраја *писменост, образовање, људска права, поштено и независно судство, аутономију организација и плурализам, распрострањеност богатства и равномерност висине дохотка*.¹⁾ Савремено друштво са собом доноси велики број изазова које свако друштво на свом путу ка изградњи демократских капацитета мора превазићи.

ДЕМОКРАТИЈА ИЗМЕЂУ СТВАРНОСТИ И ИДЕАЛА

Сам однос између демократских и недемократских друштава је веома комплексан. Данас нема народа који тренутно живи у демократском друштву, а да претходно није живео у недемократском и обрнуто. Најбољи пример за ово свакако је Немачка која је из демократије прешла у тоталитаризам када је 1933. године Хитлер победио на изборима. Демократија не би била то што јесте да није недемократских система, јер се она одређује управо као њихова супротност.

Да би дошло до развоја демократије потребно је да у друштву постоји развијен одређени систем вредности, тј. да грађани поседују одређена *културно-духовна и етичка својства*. Русо је лепо рекао да је *створити владавину за народ свакако корисна ствар, али да зна и за кориснију – одгојити народ за владавину*.²⁾

1) Радован Радоњић, *Демократија*, Центар за грађанско образовање, Подгорица, 2004, стр. 24.

2) Исто, стр. 26.

Дати одговор на питање шта је демократија није нимало лако. Уколико кренемо од њеног етимолошког порекла доћи ћемо до њеног најчешћег одређења. Наиме, појам демократија је кованица која потиче од двеју грчких речи: *demos* – народ и *kratein* – владати. Дослован превод овог појма би одредио демократију као *владавину народа*. Такво одређење демократије можемо на пример назрети у Линколновом [Abraham Lincoln] одређењу демократије где се демократија дефинише као *government of the people, by the people, for the people* (владавина народа, од народа, за народ). Међутим, уколико би се мало више обратила пажња на њено етимолошко порекло увидело би се да је оно све само не једноставно.

Етимолошко значење речи понекад не доводи до потпуног разјашњења њеног правога значења.³⁾ То је управо случај када се ради о појму демократија. Појмови из којих се састоји ова сложеница јесу све само не једнозначни и сами по себи разумљиви.

Појам народа (*demos*) је различито тумачен. У античкој Грчкој под овим појмом су се, зависно од прилике, подразумевали различити ентитети: целокупно грађанско тело, многи, већина, гомила... Може се, такође, увидети и разлика између народа слободних грађана (*polites*), који чине политичку заједницу, и свеукупности грађана (*politea*) окупљених у граду држави (*polis*). Ту је и римско схватање овог појма, тј. појма *populus* (како се овај појам означавао у латинском језику), који има два различита тумачења. У старом Риму се овај појам делимично тумачио као правни појам, а делимично и као органска целина. Поред овог појма имамо и појам владати (*kratein*) чије је значење још *замршеније*. Сам појам владавине подразумева оног (оне) ко влада и оног (оне) над киме се влада. У случају демократије народ је истовремено и владалац и онај над киме се влада.

О томе колико је демократија комплексан феномен можда најбоље говори Ноам Чомски [Noam Chomsky] који указује да је овом проблему могуће прићи на два начина. Са једне стране, можемо видети одређења која осликавају демократију онаквом каква је она у стварности, док, са друге стране, имамо одређења демократије која можемо наћи у многобројним речницима. Што се тиче оних одређења која осликавају демократију онаквом каква она стварно јесте Чомски наводи пример Томаса Каротерса [Thomas Carothers] који је једном приликом рекао да: „САД теже да формирају тзв. демократију одозго која ставља традиционалне изворе моћи – углавном корпорације и њихове сараднике – под ефикасну

3) Детаљније о етимолошком пореклу појма демократија видети: Радован Радоњић, *Демократија*, Центар за грађанско образовање, Подгорица, 2004, стр. 17-22.

контролу. Сваки вид демократије који не доводи у питање ове традиционалне изворе је пожељан. Сваки онај вид демократије који подрива њихову моћ се не сме никако толерисати.”⁴⁾

Ово одређење мање/више, осликава на најбољи начин право стање демократије. Што се тиче оних одређења демократије која можемо наћи у многобројним речницима она се углавном могу свести на тврдњу да су „друштва демократска у оној мери у којој људи који живе у њима могу утицати на формирање јавне политике”.⁵⁾

Ноам Чомски спада у теоретичаре који својим радовима у великој мери истиче ову опасност. Наиме, за Ноама Чомског се не може рећи да представља некога ко се бори против демократије, већ напротив, целокупан његов рад представља управо супротно, борбу за остваривање демократије у правом смислу те речи. Чомски се бори против онога што се данас назива демократијом и онога што се у њено име чини, истичући да су неки од највећих злочина почињени управо у име остваривања демократије и очувања људских права, при чему демократија служи као моћно идеолошко оружје које служи да би се прикриле праве намере зарад којих се врше интервенције у различитим деловима света.

Демократија без сумње представља нешто ка чему треба тежити, то нико не доводи у питање, међутим, демократија, људска права и економске доктрине данас као да су постали инструменти моћи који се примењују зарад експлоатације и оправдања разноразних интервенција, док је њихова суштина гурнута у други план. „Идеали као што су демократија или слободно тржиште сасвим су у реду све док правила игре гарантују да ће прави људи однети победу.”⁶⁾ Уколико правила игре почну да угрожавају привилеговане слојеве она се одмах занемарују. „Ни једно богато друштво не прихвата за себе те услове, осим у случајевима када се поклапају са њиховим тренутним интересима, а њихова историја показује да су велика одступања од тих доктрина била важан фактор у њиховом развоју.”⁷⁾ У таквим ситуацијама насиље представља честу појаву. Тачно је да се дешава да се из таквих структура јави понеки глас

4) Noam Chomsky, *Secrets, Lies and Democracy*, Berkeley, CA: Odonian Press, 1994, стр. 4.

5) Исто, стр. 4.

6) Ноам Чомски, *Година 501 – конквиста се наставља*, Светови, Нови Сад, 1998, стр. 125-127.

7) Исто, стр. 127.

који говори о моралу и људским правима. „Међутим, чим прави интереси дођу у питање, реторика се хитро ставља у фијоку.”⁸⁾

Речник који се данас користи у политици нас наводи на помисао да све речи имају два своја значења. Погледајмо како неке од уобичајених речи које се користе у политици мењају своје значење у стварности:⁹⁾

- Демократија – Неко друштво је демократско у оној мери у којој народ може да учествује у обављању друштвених функција. То би било значење демократије каква би она требало бити у идеалном смислу. Са друге стране, доктринарно значење демократије је много друкчије. По њему „демократија је систем у коме одлуке доносе сектори бизниса и с њима повезане елите”, при чему је „народ само посматрач збивања а не учесник у њима”. Ово значење доводи до тога да се на свако организовање зарад повећања учествовања у друштвеним збивањима гледа као на „кризу демократије”.
- Слободно предузетништво – Овим изразом се у пракси означава „друштвено финансирање приватног профита, уз велике државне интервенције у смислу очувања социјалне државе најбогатијих слојева”. На тај начин фразе које садрже у себи реч „слобода” углавном добијају управо супротно значење.
- Одбрана од агресије – Овај појам, према њему, означава управо супротно од онога што се на први поглед мисли – значи агресију.
- Мировни процес – „Наиван човек би помислио да он представља залагање у смислу постизања мира.” У случају Сједињених Америчких Држава израз мировни процес се „односи само на оно што ради америчка влада” што се може свести на све сем на остваривање мировног процеса.

Ово су неки од најважнијих појмова које наводи Чомски напомињући да је, када човек једанпут научи правила игре, све ово поприлично једноставно и да „они који не могу да науче ову граматику морају мењати професију”.¹⁰⁾

8) Исто, стр. 125.

9) Ноам Чомски, *Шта то (у ствари) хоће Америка*, Чигоја, 1999, стр. 85-88.

10) Исто, стр. 87.

Проблем демократије данас није ништа мање актуелан него у време њеног настајања, у време старих Грка. Да је демократија нешто ка чему треба стремити то више нико не доводи у питање, али се поставља питање како на том путу не залутати. Оно што ми желимо нарочито истаћи је опасност да демократија постане само мртво слово на папиру, тј. да се њено постојање сведе на пуку формалност. Чомски у великој мери критикује теоретичаре који су одушевљени успесима либералне демократије, на првом месту наводећи Волтера Липмана [Walter Lippmann]. Према Липману могу се разликовати две функције унутар демократије.¹¹⁾ Са једне стране, постоји класа грађана која мора да преузме активну улогу – специјализована класа. Њу чини мали део популације који су задужени за анализирање, управљање, доношење одлука... Са друге стране, имамо велику већину становништва коју Липман назива „заблудело крдо”. „Њихова функција у демократији јесте да буду посматрачи, а не учесници у деловању.”¹²⁾ Овој већини становништва је допуштено да подржи једног или другог представника специјализоване класе, на пример на изборима, али одмах након тога они се претварају у посматраче. Чомски каже да ако ствари посматрамо на Липманов начин онда је природно претпоставити да се ми морамо заштитити од тзв. „заблуделог крда” и усмеравати га у оном правцу за који специјализована класа сматра да је најбољи. Дакле, „треба нам нешто да припитомимо заблудело крдо”¹³⁾, при чему медији овде могу одиграти кључну улогу, јер је и за оне који доносе одлуке неопходно обезбедити „подношљив осећај реалности”¹⁴⁾, тј. владајућа класа „мора улити у њих уверења и доктрине које ће служити приватној моћи”¹⁵⁾.

То је уједно и један од главних разлога због којих широм света расте скептицизам према демократији. У САД због тога више од три четвртине становништва сматра да су председнички избори чиста фарса - „само игра богатих сарадника и индустрије за односе са јавношћу, који припремају кандидате да говоре ствари које не мисле и не разумеју”.¹⁶⁾

11) Ноам Чомски, *Контрола медија – спектакуларна достигнућа пропаганде*, Рубикон, Нови Сад, 2008, стр. 9-16.

12) Исто, стр. 13.

13) Исто, стр. 14.

14) Исто, стр. 14.

15) Исто, стр. 14.

16) David Jay Brown, *Conversation on the Edge of Apocalypse*, Palgrave Macmillan, 2005, стр. 35-36.

Чомски указује да се 21. јануар 2010. године може сматрати као мрачан дан америчке демократије, који ће само даље помоћи у опадању демократије. Тога дана је донесена једна судска одлука која ће умногоме променити дотадашња правила игре и олакшати великим корпорацијама да утичу на политичка дешавања у Сједињеним Америчким Државама. Председник Врховног суда Џон Робертс [John Glover Roberts] је утицао на то да Суд донесе одлуку која је поништила преседан постављен још пре једног века, која је ограничавала донације корпорација приликом федералних кампања.¹⁷⁾ Последица овакве одлуке била је да сада корпорације могу много директније да утичу у сфери политике, уместо да се као до тада служе неким компликованијим и заобилазним путевима. „Добро је познато да су донације корпорације, некада јако добро прикривене, један од главних фактора који утичу на исход избора.“¹⁸⁾

Томас Каротерс [Thomas Carothers], директор *Програма за демократију и владавину закона* Карнеги фондације за мир у свету, у својој књизи *Критична мисија: есеји за унапређивање демократије* каже: „Тамо где изгледа да се демократија добро уклопила у америчке безбедносне и економске интересе, САД промовише демократију. Тамо где се демократија сукобљава са другим битним интересима, њен значај се умањује или чак и игнорише.“¹⁹⁾

ИЗГРАДЊА САВРЕМЕНЕ ДЕМОКРАТСКЕ ДРЖАВЕ

Демократија без сумње представља нешто ка чему треба тежити и то се овде не доводи у питање. Међутим, демократија је, као што смо већ напоменули, резултат мноштва повољних околности које је неопходно остварити да би се омогућило њено постојање. Демократска држава би требало да омогући стратешку равнотежу дељењем, или на неки други начин, да би ограничила државну власт у циљу спречавања ауторитарне владавине или злоупотребе, док истовремено координира унутар ње саме, или између њених институција, организација и грађанског друштва, а како би ојачала своје капацитете за остваривање жељених циљева.²⁰⁾

17) Noam Chomsky, *The Corporate Takeover of U.S. Democracy*, In These Times, February 2, 2010.

18) Исто, 2010.

19) Ноам Чомски, *Интервенције*, Рубикон, Нови Сад, Беокиња, Београд, 2009, стр. 117.

20) Jorge I. Dominguez and Anthony Jones, „Building and Sustaining a Contemporary Democratic State”, *The Construction of Democracy – Lessons from Practice Research* (Edited by Jorge I. Dominguez and Anthony Jones), The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2007, стр. 12.

Радован Радоњић у својој студији *Демократија* каже да су најважнији и најнеопходнији чиниоци за развој демократије следећи:²¹⁾

- *стварање грађанског цивилног друштва* – Политички процеси који се одвијају под свеобухватном контролом неког од носилаца свеобухватне моћи, или се темеље на непорецивим колективним идентитетима и вредностима, не погодују развоју демократије. Политички процеси унутар цивилног друштва, као аутентичног облика повезивања и организовања независних грађана и њиховог слободног деловања према јавној власти и уопште, омогућава да човек преферира своје реалне животне циљеве и тако сопствену визију друштвеног интереса претпостави разним органицистичким и холистичким пројекцијама *општег добра*.
- *правна регулисаност и институционална заштићеност људских права и слобода* – Правна сигурност и правна слобода човека је претпоставка постојања демократије. Без тога нема речи о постојању демократије.
- *културно-духовна и етичка својства грађана* – квалитет живота се у демократији оцењује према слободи појединца, а не према слободи група и организација. Демократија претпоставља окружење у којем ће појединац моћи да се исказе као индивидуа. Потребно је да човек као демократско биће поседује одређене грађанске врлине (самодисциплина, толеранција, спремност на дијалог уз поштовање других и различитих ставова...).
- *оптимизам, храброст и вера у себе и друге* – Без овога друштво обузето незнањем и страхом, захваћено паником, може да потражи спас у тиранији.
- *одговарајући ниво економске развијености* – Ово не значи да друштва која имају висок ниво економске развијености аутоматски имају и демократски систем. Ово значи да се тек на одређеном нивоу економске развијености може имати потребан ниво образовања и политичке културе неопходне за развој демократије.
- *интернационализација политике и међународни амбијент* – У данашњим условима ни један друштвени процес не може остати у потпуности ван утицаја процеса која се дешавају на глобалном нивоу. На међународном

21) Радован Радоњић, *Демократија*, Центар за грађанско образовање, Подгорица, 2004, стр. 25-29.

нивоу постоје одређени захтеви који морају да се испуне да би се оно сматрало демократским (а и да би могло да буде део тих надржавних творевина). Главни захтеви су следећи: владавина права; заштићеност приватне својине и конкуренција свих и свега; изборност представничких и јавност у раду државних органа; политичке, верске и друге слободе; право на разликовање и неслагање; узајамно поверење, солидарност, поштовање, материјална и социјална сигурност.

Са друге стране, Милан Матић и Милан Подунавац у својој анализи наводе следеће неопходне услове:²²⁾

- Плурализам својине и својинских односа уз одговарајуће јавне и правне гаранције представља неопходан услов, не само конкурентно способне привреде и привредног развоја, већ и демократије.
- Стварање аутономног грађанског (цивилног) друштва представља, такође, значајан и незаобилазан фактор демократије у политичкој сфери. Друштва која потиру индивидуалну аутономију и сувереност грађана су друштва у којима нема демократије. У таквим друштвима је чувено трофазно одвијање демократских процеса конфликт-консензус-демократија онемогућено.
- То доводи до тога да је „демократску политику могућно организовати само у друштву у коме се основни колективни идентитети и вредности претпостављају и толеришу као друштвена реалност, а као главна основа политичког процеса узимају друштвени интереси створени тек после ових друштвених реалности насталих природно-историјским развојем”. Уколико политику и политичке процесе утемељимо на непорецивим колективним идентитетима и вредностима онда онемогућавамо остваривање демократије стварањем непрелазних баријера. „Отуда су земље са превагом религије, национализма, класног секташтва и других колективних и традицијских искључивости, по правилу земље политичког фундаментализма, односно средине са ограниченим способностима плурализма и демократског преговарања, ограничене социјалне толеранције.”

---

22) Милан Матић, Милан Подунавац, *Политички систем*, Институт за политичке студије, Београд, 1995, стр. 285-289.

- Као четврти услов демократије намеће се постојање правне државе и владавине права као гаранта равноправног положаја и учешћа свих политичких субјеката у демократском процесу, који треба да онемогући политички волунтаризам и монополизам, као и да гарантује једнаке шансе за све и „поштовање демократских правила игре”.
- Демократизација информисања представља, такође, важан фактор који треба обезбедити, нарочито имајући у виду „да су медији једна од најутицајнијих политичких снага”.

Овај сплет околности који се овде наводи као неопходан за развој демократије је као што се може видети је веома комплексан. Ниједан од ових чиниоца сам није довољан за развој демократије, већ је потребно наћи прави сплет свих њих. Овом приликом треба истаћи да се „у савременој демократској теорији захтева сталан и континуиран процес легитимисања политичке власти, јер уколико би он заказао, то би значило кризу легитимности, која у случају озбиљног легитимизацијског дефицита, може произвести ситуацију у којој не само да је могућ престанак важења политичке облигације грађана на послушност већ је непослушност онда и њихова грађанска дужност”.²³⁾

Демократија се, међутим, релативно скоро устоличила као најраширенији и најпожељнији облик владавине. Тачно је да се корени демократије могу наћи још у античкој Грчкој, али демократски облици владавине су малтене све до после Другог светског рата били пре изузетак, него правило. Стварање глобалног тржишта, развој комуникација, развој нових политичких институција као што је Европска унија, све су то изазови који су наметнули нови правац у развоју демократских капацитета. Пошто се демократија углавном развијала у оквирима националне државе оправдано се поставља питање у којем ће правцу развој демократије ићи уколико се узму у обзир процеси савременог светског друштва који у великој мери утичу на његову структуру и динамику.

Демократија је, изгледа, као облик владавине данас однела победу над свим осталим алтернативним облицима. Данас нема политичке странке која за себе не тврди да је демократска или да се, што се веома често може чути од стране политичара, не *залаже за демократске промене*. Она политичка странка која би својим програмом иступила против демократије била би сасвим сигурно

23) Александра Мирковић, *Оглед о грађанској непослушности*, Службени гласник, Институт за политичке студије, Београд, 2011, стр. 112-113.

напуштена од стране присталица и веома брзо би *нестала са политичке сцене*.

У том смислу погледајмо како грађани оцењују демократичност држава у којима живе (Табела бр. 1). Наиме, грађани су на скали од 1-10 требали да оцене демократичност своје државе.

Табела бр. 1: Степен демократичности
(истраживање на глобалном нивоу)

	Frequency	Percent	Cumulative Percent	Valid percent	Cumulative valid percent
Not at all democratic	3489	4.2 %	4.2 %	5.1 %	5.1 %
2	2144	2.6 %	6.8 %	3.1 %	8.3 %
3	3689	4.4 %	11.2 %	5.4 %	13.7 %
4	4525	5.5 %	16.7 %	6.6 %	20.3 %
5	9923	12.0 %	28.6 %	14.6 %	34.9 %
6	8519	10.3 %	38.9 %	12.5 %	47.4 %
7	10690	12.9 %	51.8 %	15.7 %	63.1 %
8	11420	13.8 %	65.5 %	16.8 %	79.8 %
9	5791	7.0 %	72.5 %	8.5 %	88.4 %
Completely democratic	7936	9.6 %	82.1 %	11.6 %	100.0 %
Don't know	3579	4.3 %	86.4 %		
No answer	768	0.9 %	87.3 %		
Not applicable	55	0.1 %	87.4 %		
Not asked in survey	10465	12.6 %	100.0 %		
Total	82992	100%		82992	100%

Узорак и година истраживања: Андора [2005], Аргентина [2006], Аустралија [2005], Бразил [2006], Бугарска [2006], Буркина Фасо [2007], Канада [2006], Колумбија [2005], Кипар [2006], Чиле [2006], Кина [2007], Египат [2008], Етиопија [2007], Финска [2005], Француска [2006], Грузија [2008], Немачка [2006], Гана [2007], Велика Британија [2006], Гватемала [2004], Хонгконг, Кина [2005], Индија [2006], Индонезија [2006], Ирак [2006], Иран [2005], Италија [2005], Јапан [2005], Јордан [2007], Малезија [2006], Мали [2007], Мексико [2005], Молдавија [2006], Мароко [2007], Холандија [2006], Нови Зеланд [2004], Норвешка [2007], Перу [2006], Пољска [2005], Румунија [2005], Русија [2006], Руанда [2007], Србија [2006], Словенија [2005], Република Јужна Африка [2007], Јужна Кореја [2005], Шпанија [2007], Шведска [2006], Швајцар-

ска [2007], Тајван [2006], Тајланд [2007], Тринидад и Тобаго [2006], Турска [2007],
Украјина [2006], САД [2006], Уругвај [2006], Вијетнам [2006], Замбија [2007]

Извор: World Values Survey, доступно на: <http://www.wvsevsvdb.com/wvs/WVSAalyzeQuestion.jsp>

Далеко најмањи број грађана је изјавио да њихова држава није нимало демократска (4.2%). Међутим, ни број оних који сматрају да је њихова држава у потпуности демократична није много већи (9.6%). Највећи број грађана се налази на средини између ова два екстрема дајући средњу оцену о демократичности својих држава (између 4 и 8). Када се ради о транзиционим и постраниционим државама може се очекивано приметити да је у њима оцена демократичности на нешто нижем нивоу (Србија – 5.2, Пољска – 5.7, Словенија – 5.8, Бугарска – 4.3, Румунија – 5.8, Украјина 4.2...), него када се ради о државама које се могу окарактерисати као развијеним демократским државама (Француска – 6.6, Норвешка – 8.1, Шведска – 7.5, Швајцарска – 7.6, Немачка – 6.5...). Међутим, гледајући генерално оцена демократичности држава није ни приближно на задовољавајућем нивоу, што свакако говори о недовољној развијености демократских капацитета политичких институција тих земаља.

Након овога се оправдано поставља питање: Због чега је демократија боља у односу на недемократску алтернативу? Дати одговор на ово питање захтева доста простора и ми ћемо овде дати преглед најбитнијих аргумената који се веома често наводе у њену одбрану:

„Прво, демократија помаже да се влада заштити од аутократија. Друго, демократија гарантује грађанима бројна основна људска права која недемократски режими не признају или не поштују. Треће, демократија пружа грађанима шири спектар личних слобода од других режима. Четврто, демократија помаже људима да заштите своје интересе. Пето, само демократска влада може пружити максималне могућности појединцима да практикују слободу самоодређења (аутономију), да живе према законима које су сами изабрали. Шесто, само демократска влада може пружити максималне могућности за моралну одговорност. Седмо, демократија подстиче хумани развој потпуније од било које алтернативе. Осмо, само демократска владавина може постићи релативно висок степен политичке једнакости. Девето, савремене представничке демократије не воде ратове једне са другима. Десето, земље са демократским владама теже да буду економски просперитетније од недемократских влада.”²⁴⁾

24) О томе видети опширније: Славиша Орловић, “Класична и савремена схватања демократије”, *Годишњак*, Универзитет у Београду, Факултет политичких наука, Београд, 2/2008.

Да би један демократски систем могао да обезбеди овакве услове потребно је развити јаке институције. Демократија није неизбежна, нити пак нешто што ће се када једном настане заувек одржати. Демократски системи могу јачати или слабити, али могу и, као што се то већ дешавало у прошлости, нестати. Истински отвореним и демократским друштвима су неопходне делотворне демократске структуре:²⁵⁾ законодавна тела која представљају грађанство и надзиру извршна тела; избори на којима гласачи бирају своје вође; правосуђе које поштује закон и врши своју дужност независно од спољних утицаја; систем контроле и равнотежа унутар друштва; и институције и вође који су одговорни јавности.

И на крају, потребно је стално водити рачуна о ономе што је још Томас Џеферсон рекао на крају XVIII века у својим *Белешкама о држави Вирџинији*: „Сваки облик владавине подлеже дегенерацији, ако је поверен само онима који управљају народом. Сам народ је зато њен једини сигурни носилац.”²⁶⁾

Misa Stojadinovic, Jelena Todorovic

CHALLENGES OF THE DEMOCRATIC CAPACITIES DEVELOPMENT OF POLITICAL INSTITUTIONS IN THE MODERN WORLD

Summary

Democracy is a form of government that is accepted worldwide. The main problem is that democracy is very often idealized and ideologically oriented. Today many societies claim for themselves that they are democratic. However, the real question is whether democracy exists in these societies in its formal or essential way. It is therefore necessary to critically analyze the problem of democracy and to continuously re-examine the democratic capacity of political institutions of all countries. The main goal of this article is to underline the main challenges of the democratic capacity development of political institutions in the modern world. In this sense this paper is divided into two parts. The first deals with critical analysis of democracy in the modern world. In the second part the authors analyses the necessary conditions for the building of modern democratic state.

25) Lisa McLean, “Политичке партије и кампање”, *21 прича о демократији*, група аутора, стр. 107-112, Центар за грађанско образовање, Подгорица, 2005, стр. 107.

26) Цитирано према: Милан Магић, *Либерализам, популизам, демократија*, Институт за политичке студије, Београд, 2005, стр. 217.

Keywords: democracy, democratic capacities, democratic institutions, state, contemporary society.

ЛИТЕРАТУРА

- Brown Jay David, *Conversation on the Edge of Apocalypse*, Palgrave Macmillan, 2005.
- Вукчевић Дејана, Стојадиновић Миша, „Процес проширења ЕУ: концепт преливања”, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 4/2011.
- Вукчевић Дејана, *Безбедност и Европска унија*, Институт за политичке студије, Београд, 2008.
- Dominguez I. Jorge and Jones Anthony, „Building and Sustaining a Contemporary Democratic State”, *The Construction of Democracy – Lessons from Practice Research* (Edited by Jorge I. Dominguez and Anthony Jones), The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2007.
- Leeson T. Petter and Dean M. Andrea, „The Democratic Domino Theory: An Empirical Investigation”, *American Journal of Political Science*, Midwest Political Science Association, 3/2009.
- Матић Милан, *Либерализам, популизам, демократија*, Институт за политичке студије, Београд, 2005.
- Матић Милан, Подунавац Милан, *Политички систем*, Институт за политичке студије, Београд, 1995.
- Матић Петар, Стојадиновић Миша, „Либерални национализам: у потрази за изгубљеним идентитетом”, *Политичка ревија*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 1/2010.
- Мировић Александра, *Оглед о грађанској непослушности*, Службени гласник, Институт за политичке студије, Београд, 2011.
- McLean Lisa, „Политичке партије и кампање”, *21 прича о демократији*, група аутора, стр. 107-112, Центар за грађанско образовање, Подгорица, 2005.
- Орловић Славиша, „Класична и савремена схватања демократије”, *Годишњак*, Универзитет у Београду, Факултет политичких наука, Београд, 2/2008.
- Радоњић Радован, *Демократија*, Центар за грађанско образовање, Подгорица, 2004.
- Стојадиновић Миша, *Потрага за идентитетом*, Институт за политичке студије, Београд, 2012.
- Тодоровић Јелена, „Евроскептицизам у земљама Европске уније”, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 3/2010.
- Chomsky Noam, *Secrets, Lies and Democracy*, Berkeley, CA: Odonian Press, 1994.
- Chomsky Noam, *The Corporate Takeover of U.S. Democracy*, In These Times, February 2, 2010.
- Чомски Ноам, *Година 501 – конквиста се наставља*, Светови, Нови Сад, 1998.
- Чомски Ноам, *Интервенције*, Рубикон, Нови Сад, Беокига, Београд, 2009.
- Чомски Ноам, *Контрола медија – спектакуларна достигнућа пропаганде*, Рубикон, Нови Сад, 2008.

Чомски Ноам, *Шта то (у ствари) хоће Америка*, Чигоја, 1999.

World Values Survey, доступно на: <http://www.wvsevsdb.com/wvs/WVSAanalyzeQuestion.jsp>

Resume

Democracy is facing with numerous challenges imposed by modern age that are present in all spheres of societies. One of the most important is certainly weakening of the democratic capacities. Democracy is relatively recently established as the most widespread and the most desirable form of government. It is true that the roots of democracy can be traced to the ancient Greece, but the democratic forms of government were rather the exception than the pattern until the World War II. For the democratic development it is necessary to create a certain type of cultural, spiritual and ethical qualities. Democracy is no doubt the best form of government, but it seems that democracy, human rights and economic doctrine now becomes no more than the instruments that are used for the exploitation and justification of all kinds of interventions, which is why their essence is pushed into the second plan. The problem of democracy today is no less acute than it was in the time of its becoming in the time of the ancient Greeks. Set of circumstances that is necessary for its development is very complex. However, none of these factors alone it is not sufficient for democratic development, but it is necessary to find the right combination of all of them. Democracy is not inevitable nor something that will exist forever. Democratic systems may strengthen or weaken, but they may also disappear as it was already happened in the past. That is why the development of democratic capacities is crucial for its destiny.

---

* Овај рад је примљен 19. априла 2012. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 5. јуна 2012. године.